

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Пенка Шапкова

относно дисертационен труд на тема : „ **СТРАТЕГИИ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИ С ДИСЛЕКСИЯ И ДИСКАЛКУЛИЯ**”

за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по докторска програма Специална педагогика , в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика

Докторант: Димитра Корака

Научен ръководител: проф. д.п.н Милен Замфиров

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Автор на дисертационния труд е Димитра Корака редовен докторант към катедра „ Специална педагогика” на ФНОИ с научен ръководител проф. Дпн Милен Замфиров. Процедурата и представеният комплект материали са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение, както и с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Димитра Корака е изпълнил всички дейности от индивидуалния си план и е отчислена с право на защита.

От представената автобиография става ясно, че докторантката има сериозен практически опит в областта на педагогиката, тъй като от 2010 г. до днес работи като учител по математика в Гърция. Прави впечатление високата самооценка на докторантката, описваща се като мотивиращ учител, създаващ увлекателни уроци и положителна учебна среда.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Представената разработка е с обем от 184 стр. Като цяло дисертационният труд е структуриран с две части-теоретична и експериментална със съответните подзаглавия и съдържа изводи, приносни моменти, заключение, приложения, както и библиографска справка от 153 литературни източника на латиница.

3. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

Актуалност на проблема: Докторската дисертация фокусира върху един безспорно значим и недостатъчно изследван проблем, свързан със стратегиите за обучение на деца със специфични трудности в ученето.

Темата е по-скоро интердисциплинарна, с важно в научно-теоретическо и практическо значение, както за специалната педагогика, така и за началната педагогика и логопедията. Избраната от докторантката Димитра Корака тема е актуална, тъй като представлява съчетание от два свързани помежду си проблема, всеки от които е с автономно значение не само за специалната педагогика, но и за приобщаващото образование като цяло. От една страна се акцентира върху стратегиите за обучение на деца с дислексия, а от друга върху стратегиите за обучение на деца с дискалкулия. Теоретичният анализ на проблема е конструиран въз основа интерпретацията на различни литературни източници, и е представен чрез част А (първа, втора и трета глава).

Докторантката прави задълбочен анализ на понятието „дислексия“ като представя различни дефиниции, базирани на различни концепции на представители на медицинската наука, психолингвистиката, когнитивната психология и невропсихологията за сложността на този многофакторен феномен. Коректно се акцентира върху съвременни схващания за природата на дислексията като специфично нарушение на способността за учене. Изтъква се значението на теорията за хемисферните различия и др. Разгледани са редица особености в неврокогнитивното развитие при децата, които се асоциират със състоянието „дислексия“.

Димитра Корака отделя специално внимание чрез контент анализ на различни образователни стратегии, ориентирани към децата с дислексия. Много подробно са описани различни подходи за обучение, като „мултисензорното преподаване“, методи за съвместно учене, кооперативно обучение, преподаване на метакогнитивни стратегии за четене с разбиране, стратегии за подобряване на нелингвистичните параметри, и др. Подчертава се ролята на ИКТ като модерна образователна стратегия.

С цел обогатяване на дисертационния труд в съдържателно отношение са представени ефективни програми за обучение при деца с трудности в ученето, като:

- Акцент върху преподаването на фонологично осъзнаване като част от по-широка програма;

- Прилагане на структурирани програми, които са проектирани по такъв начин, че да включват последователни учебни единици с кратка продължителност;
- Интензивни програми на принципа "малко и често";
- Ясно и подробно преподаване и учене в последователни стъпки;
- Ранна интервенция;
- Индивидуални образователни програми, за проверка на напредъка на детето;
- Програми за формиране на четивни умения и правопис;
- Развитие на речника и стратегии за разбиране;

Докторантката изтъква ролята на учителите в процеса на преподаване в класната стая при деца с трудности в ученето.

В тази първа част от дисертационния труд Димитра Корака анализира по аналогичен начин същността на понятието „дискалкулия“, извежда последователно и задълбочено общите характеристики на това специфично нарушение на способността за смятане и прави анализ на ефективни образователни стратегии прилагани при тази група деца със СОП.

Втората част на дисертационния труд, която съдържа дизайна на изследването.

Докторантката описва изследователския подход и методологията на изследването.

Тук са описани правилно целта, контингента, етапите и методите на експерименталното изследване и коректно са формулирани изследователските хипотези.

Става ясно, че контингент на изследването са 121 момчета и момичета, които са ученици от 3-ти клас във 2-ро, 3-то и 4-то основно училище в регион Тесалия, в пет различни класа. За целите на изследването учениците са разделени в четири отделни групи:

а) N=15, Експериментална група: Състои се от ученици, които са получили резултат по-малък или равен на 140 единици по 1-ви цифров критерий за представяне.

б) N=10, Контролна група: Състои се от ученици, които също са получили резултат по-малък или равен на 140 точки по 1-ви критерий за математически умения.

в) N=25, Експериментална група и Контролна група (N15+N10): Включва всички ученици, които са получили резултат по-малък или равен на 140 единици по 1-ви цифров критерий за представяне.

г) N=96, Ученици, които са постигнали точки над 140 на първия тест за аритметика, с изключение на тези в експерименталната група и контролната група (N25- (N15+N10)).

За изследването са избрани ученици, демонстриращи значително по-ниски резултати от своите връстници. Осигурено е одобрение от Министерството на образованието за провеждане на изследването в държавните училища в регион Тесалия, Гърция.

Получено е съгласието на родителите, тъй като програмата се провежда извън редовните учебни часове. На родителите е предоставена подробна информация за целта, структурата и потенциалните ползи на програмата. Интервенцията продължава седем седмици, с два учебни часа на ден, с изключение на сряда, в рамките на удължените учебни часове. Класните стаи са подготвени да създадат благоприятна учебна среда. Разположението на чиновете и мебелите в класната стая е внимателно планирано, за да се съобразят с броя на децата, учебните нужди и наличното пространство. Стабилността на подредбата е поддържана по време на програмата, за да се осигури благоприятна и привлекателна учебна среда за учениците

Като основна изследователска методика докторантката избира психодиагностичен метод –експеримент, приложен в естествени условия с разкриваща, констатираща, проверяваща и уточняваща цел.

Използван е многотематичен предварителен психодиагностичен инструмент, за да се изгради профил на развитие за всяко дете. Този тест включва скали за измерване на различни умения, включително директна памет на последователности, както акустични, така и визуални, чрез скалите -Памет на числата, Памет на изображения (със семантичен визуален материал) и Памет на формата (с невизуален материал). За да се установи ниво на интелектуално функциониране е приложен неverbална методика- теста Raven. Приложена е и скала за измерване на работната памет.

Обучителният експеримент включва програма за интервенция, която продължава шест седмици, включвайки два учебни часа на ден, четири дни в седмицата, общо 64 учебни часа. Първият час се фокусира върху упражнения за памет, включително задачи за слухова и визуална памет, докато вторият час включва дейности с игри, съобразени с целите на програмата. Докторантката подробно описва стимулния материал, използван за реализиране на експеримента.

4. Оценка на резултати от проведените изследвания и анализи

Данните от изследването са анализирани с помощта на статистически софтуерен пакет SPSS 8.0, а за създаване на графики е използван Microsoft Office Excel '97.

Резултатите от емпиричното проучване по отделните параметри са онагледени чрез таблици и диаграми с ясна последователност. Докторантката прави последователен количествен анализ на данните от изследването.

5. Значимост на резултатите и оценка на приносите

Отчита се ролята на статистическите методи за доказване на изследователските въпроси.

В края на дисертационния труд докторантката прави важни за образователната практика изводи и откроява ясно приносите на дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата и публикациите , свързани с дисертацията

Авторефератът е с обем от 50 стр. Представените от докторантката публикации са три на брой по темата на дисертацията . Структурата на авторефера отговаря на изискванията и отразява коректно резултатите и приносите от изследователската работа на докторантката.

Въз основа на внимателния прочит и детайлно запознаване с отделните части на дисертационния труд формулирах следните **критични бележки и препоръки** :

1. В уводната част са формулирани научния проблем, както целите и задачите на изследването. Докторантката очертава рамката на научното изследване и аргументира концепцията на изследването, мотивите за избор на темата, както и авторска позиция за значимостта на изследователския проблем в контекста на съвременната образователна практика.
2. В първа глава докторантката би могла да акцентира върху съвременните схващания за същността на понятието „специфични нарушения на способността за учене“, представени в МКБ-11., в сила от 2021г. Също така още в началото на разработката е от значение да се подчертае кое понятие ще използва докторантката в контекста на цялата разработка. В тази връзка препоръчвам повече яснота относно позицията на докторантката да използва понятията дислексия и дискалкулия като взаимнозаменяеми.

3. Целите на изследователската работа трябва да съответстват със темата на дисертационната разработка. В тази връзка ще отбележа, че предмет на изследователската работа на докторантката трябва да бъде извеждането на обучителен профил и разкриването на стратегии за учене и при деца с дислексия, съобразно темата на дисертацията.
4. По мое мнение, дисертационният труд би могъл да се прецизира в структурно отношение, като се спазва класическата структура при подобен род научни разработки.
5. Относно методологията на изследването, считам че би било добре да се опишат по-детайлно отделните инструкции, подавани към изследваните лица в хода на проучването, както и използваният стимулен материал, предвид информацията, че в експерименталните групи са включени деца;
6. Ясно да се разграничат данните от прилагането на констатиращ и обучителен експеримент в разработката, с ясно обобщени изводи накрая. Същността на експеримента е в търсенето на причинно-следствени връзки при корелиращи величини. Това е особен метод, който предоставя психодиагностични данни, но това става не самостоятелно, а с използването на други както теоретични методи (например, хипотеза и др.), така и емпирични методи, наблюдение, тест и др.)
7. Докторантката акцентира на количествената обработка на данните от проучването, но направения качествен анализ може да бъде по-задълбочен. Тъй като обсъждането на резултатите е същността на дисертационния труд, която е свързана с анализ на собствените резултати в контекста на литературните данни, би било добре да се обърне повече внимание на статистическия анализ, чрез който се изключват или потвърждава заложените хипотези. Дискусията следва да обобщи това, което е постигнато до момента, какво е новото, което да се сравни с вече известното в научната литература;
8. Броят на изводите обичайно е равен на броя на постигнатите задачи и затова би било добре да се конкретизират допълнително.

Заклучение:

Независимо от направените критични бележки и препоръки, давам своята положителна оценка по отношение на качеството на дисертационната разработка и подкрепям присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по 1.2. Педагогика (Специална педагогика) на Димитра Корака.

Дата: 28.09. 2024г.

Изготвил рецензията:

/доц д-р П. Шапкина/